

drum supra descriptum. quoniam contenta linea. et. equalis later
 cilindri a linea. fL. eqli basi perimetre dicte figure circa cilindru
 sustatute ponatur item. ER. linea eqli. et. linee adducatur linea. P
 erit contentus triangulus. fRL. equalis superfac. EL. parallelogramme
 a idem triangulus equalis erit superfaci figure circa cilindrum stantu
 a quoniam rectilinea figura circa. b. circulum descripta similis e figu
 rectilinee circa ipsum. A. circulu descripte habebit iste due figure inter
 ppotione illam qua habent semidiametri dictoru circuloru. A. a. b. rea
 poteta igitur triangulus. KdT. habebit eadem ppotionem ad figuram
 ctilinea circa. b. circulu descriptam qua habet. Td. linea ad linea. c

Galileo e il latino: esempi retorici e lessicali dal *Sidereus Nuncius*

Maria Grazia Palutan

Magna equidem in hac **exigua** tractatione singulis de natura **speculantibus** inspicienda contemplandaque propono.

Magna, inquam, tum ob rei ipsius **præstantiam**, tum ob **inauditam** per ævum novitatem, tum etiam propter **Organum**, cuius beneficio eadem sensui nostro obviam sese fecerunt.

Magnum sane est, supra numerosam inerrantium Stellarum multitudinem, quæ naturali facultate in hunc usque diem **conspici** potuerunt, alias innumeras superaddere **oculisque** palam exponere, antehac **conspectas** nunquam, et quæ veteres ac notas plusquam supra decuplam multipliciter superent.

Pulcherrimum atque visu iucundissimum est, lunare corpus, per sex denas fere terrestres diametros a nobis remotum, tam ex propinquo **intueri**, ac si per duas tantum easdem dimensiones distaret; **adeo ut** eiusdem Lunæ diameter vicibus quasi terdenis, superficies vero noningentis, solidum autem corpus vicibus proxime viginti septem millibus, **maius appareat, quam dum libera** tantum **oculorum acie spectatur:** ex quo deinde sensata certitudine quispiam **intelligat,** Lunam superficie leni et perpolita nequaquam esse indutam, sed aspera et inæquali; ac, veluti ipsiusmet Telluris facies, ingentibus tumoribus, profundis lacunis atque anfractibus undiquaque confertam existere.

Altercationes insuper de Galaxia, seu de Lacteo circulo, substulisse, eiusque **essentiam sensui**, nedum **intellectui**, **manifestasse**, parvi momenti existimandum minime videtur; insuperque substantiam Stellarum, quas Nebulosas hucusque Astronomorum quilibet appellavit, **digito demonstrare**, longeque aliam esse quam creditum hactenus est, **iocundum erit atque perpulcrum.**

Verum, quod omnem **admirationem** longe superat, quodve admonitos faciendos cunctos **Astronomos atque Philosophos** nos apprime impulit, illud est, quod scilicet **quatuor Erraticas Stellæ, nemini eorum qui ante nos cognitæ aut observatæ, adinvenimus**, quæ circa Stellam quandam insignem e numero cognitarum, instar Veneris atque Mercurii circa Solem, suas habent periodos, eamque modo præeunt, modo subsequuntur, nunquam extra certos limites ab illa digredientes.

Quæ omnia ope **Perspicilli** a me excogitati, **divina prius illuminante gratia**, paucis abhinc diebus, **reperta** atque **observata** fuerunt.

Alia forte **præstantiora**, vel a me, vel ab aliis, in dies adinvenientur consimilis **Organi** beneficio; cuius formam et apparatus, necnon illius excogitandi occasionem, prius breviter commemorabo, deinde habitarum a me **observationum historiam** recensebo.

Sidereus Nuncius (EN pp 59-60)

Atque hæc pauca de hac re in præsentī loco dicta sufficiant, fusius enim **in nostro Systemate Mundi**, ubi, complurimis et rationibus et experimentis, validissima Solaris luminis e Terra reflexio ostenditur illis, **qui eam a Stellarum corea arcendam esse iactitant**, ex eo potissimum **quod a motu et a lumine sit vacua; vagam** enim illam ac Lunam splendore superantem, **non autem sordium mundanarumque fecum sentinam, esse demonstrabimus**, et naturalibus quoque rationibus sexcentis confirmabimus.

Sidereus Nuncius (EN p. 75)

Eximium praeterea praeclarumque habemus **argumentum pro scrupulo ab illis demendo**, qui in Systemate Copernicano conversionem Planetarum circa Solem aequo animo ferentes, adeo perturbantur ab unius Lunae circa Terram latione, interea dum ambo annum orbem circa Solem absolvunt, ut hanc universi constitutionem, tanquam impossibilem, evertendam esse arbitrentur: nunc enim, nedum Planetam unum circa alium convertibilem habemus, dum ambo magnum circa Solem perlustrant orbem, verum quatuor circa Iovem, instar Lunae circa Tellurem, sensus nobis vagantes offert Stellas, dum omnes simul cum Iove, 12 annorum spatio, magnum circa Solem permeant orbem.

Sidereus Nuncius (EN p. 95)

Quod igitur mihi propria animi propensione, quod amicis placet, quod diligenter ipse rogas, id faciam, nonnulla spe inductus me hac epistola id tibi profuturum, si eam censueris ostendendam, ut **contra morosos novitatum censores, quibus incredibile quicquid incognitum, profanum et nefandum quicquid ultra consuetas Aristotelicae angustiae metas, uno prospiste sis processurus instructor.**

(Kepler, *Dissertatio cum nuncio sidereo*, § 1)

At nunc merito tuo, Galilaeae solertissime, commendo indefessam tuam industriam, qui, diffidentia omni posthabita, recta te ad oculorum experimenta contulisti; iamque orto per tua inventa veritatis Sole, omnes istas titubationum larvas cum nocte matre dispulisti, quidque fieri posset, facto demonstrasti.

(Kepler, *Dissertatio cum nuncio sidereo*, § 4)

Anagramma proposto da Galileo nell'estate del 1610 :
smaismrmilmepoetaleumibunenugttaurias

che viene interpretato da Kepler con
Salve umbistineum geminatum Martia proles

(come se Galileo avesse annunciato di avere visto due
satelliti intorno a Marte)

Il significato autentico è però
Altissimum planetam tergeminum observavi
Ho osservato il pianeta più alto (=Saturno) in forma
triplice

In una lettera dell'11 dicembre 1610 a Giuliano de' Medici
Galileo propone un altro anagramma:
Haec immatura a me iam frustra leguntur oy

Lettura di Kepler:
Macula rufa in love est giratur mathem etc.

Il significato autentico è però
Cynthiae figuras aemulatur mater amorum
Galileo annuncia di avere scoperto le fasi di Venere